

žrtva "pogubnog" marksističkog internacionalizma, a u Zapadnoj Evropi globalizacija izdvaja prava ugroženih manjina. U teorijama o fašizmu krupni kapital prestaje da biva skriveni dželat, potiskuje ga nacionalni mentalitet (Goldhagen debata), a u debatama oko totalitarnog socijalizma u središtu kritike nije svezlasna birokratija ni partija, već totalitarna usrećiteljska utopija (debata oko Crne knjige komunizma). Isticanje novih žrtava povezano je sa novim globalnim idejnopoličkim prioritetima, a u sazajnom pogledu pokazatelj je relativizma.

U najopštijem smislu žrtva podrazumeva odricanje od nečega (slobode, obilja) koje može ići čak do odricanja od života. Žrtva može označavati i bespomoćno trpljenje strane sile, npr. žrtva zločina, bolesti ili neizbežne sudbine. Nevina žrtva osuđena je na pasivno trpljenje, koje je samim tim nelegitimno, pa je već u pojmu nagoveštena pretenzija ka odšteti. R. Kozelek (Koselleck) tvrdi da je npr. kod Nemaca sve do 1945. ovaj pojam označavao aktivno žrtvovanje za nešto, ali već od 1950-ih pojam se menja. Pojam žrtve postaje pasivan, svi se predstavljaju kao žrtve fašizma iako su se ranije žrtvovali za Nemačku. Ovoj lako transformaciji nije bilo potrebno političko posredovanje. Danas se svi osećaju kao žrtve nacizma što naravno nema veze sa stvarnošću Trećeg Rajha. Žrtva se osamostaljuje od namera i postaje posledica nenameravanog lanca sudbine, fatalizma, nešto poput "saobraćajne žrtve". Sličnim postupkom i dojučerašnji komunisti i marksisti proglašavaju se žrtvama socijalizma.

U poslesocijalističkoj političkoj kulturi široko je rasprostranjeno mišljenje da je minulo doba bilo u stvari period totalitarnog nasilja i terora. Ove epsko-moralne vizije manje odražavaju suštinu socijalističkog društva, a više kulturu sećanja na socijalizam koju nameću konvertiti koji su uspešno pribavili harizmu žrtve. U čemu je smisao ovakve slike istorije krajem 20. veka, i kojoj etici služe? Nije cilj selektivnog sećanja pre svega iskrivljavanje stvarnosti, niti obmana, koliko napor da se objasni ono što se ne želi na racionalan način objasniti. Nove antikomuniste, naime, treba osloboditi obaveze da sagledaju vlastitu biografiju. Treba ih osloboditi krivice za aktivnost u minulom sistemu. U poslekomunističkoj martirologiji današnjih antikomunista, oni i njihov narod predstavljeni su kao nedužne žrtve komunizma i njegove totalitarne utopije, kataklizme protiv koje su bili bespomoćni (Barbu, 2000). Jačanje svesti o vlastitom stradanju manje ili više svesno učvršćuje "legitimni osvetnički" teorijski potencijal, koji iziskuje demonizaciju svih pojava koje su povezane sa vizijom sopstvenog dželata. Osećaj žrtve iskrivljuje sazajnu perspektivu i stvara nesvesnu osvetu u obliku globalne demonizacije prošlosti, da bi se zamaglila i preradila lična biografija.

Retorika o žrtvi totalitarizma raširena je ne samo zato što se pojedinac u atomizovanom poslesocijalističkom svetu oseća socijalno nezaštićenim, nego više otuda što mu pruža različite mogućnosti da naknadi tobožnje trpljenje. Naknade nisu samo direktne materijalne, već i one druge vrste u obliku moralnog samouzdanja iznad drugih. Žrtva je moralno čista, pa je kao nekorumpitivna kvalifikovana za politiku više od drugih. Zbog toga se lako prihvata kao oslobodilac, a još lakše se kasnije pretvara u dželata. Prelazi između pomenutih uloga neosetni su, naročito u društvima sa nerazvijenom konstitucionalnom tradicijom, gde se politika više poima kao trajni poziv spasenja, a manje kao prolazni biznis. Gotovo da nema ničega čudnog u tome što se žrtva (ratna, zatvorska) najlakše legitimizuje patnjom i održava kao doživotni oslobodilac, jer je njeno odricanje provereno, pa stiže gotovo biblijsku harizmu stradalnika koja može odvesti do neprikosnovenosti, nedodirljivosti ili bar do